

## Dovoljene in nedovoljene metode v taktiki razgovora in zaslišanja

Darko Maver\*

### 1. Problem

Zaslišanje domnevnega storilca je prav gotovo eno najbolj spornih, nevarnih, a hkrati tudi nenadomestljivih preiskovalnih in operativnih dejanj v vsakem preiskovalnem postopku. V naši pravni ureditvi se vprašanje dodatno zaplete z delitvijo pristojnosti zbiranja osebnih virov informacij v predkazenskem in kazenskem postopku med organe za notranje zadeve in preiskovalnega sodnika oziroma sodišča.<sup>1</sup>

Kljub željam in trditvam, da so stvarni dokazi in s tem dokazi, ki jih daje kriminalistična tehnika, »znanstvena policija« oziroma »forenzične znanosti«, najpopolnejši dokaz v kazenskem postopku, se v praksi vendarle nadaljuje uporabljanje osebnih virov operativnih in dokaznih informacij, še zlasti izjave domnevnega storilca ter njegovo priznanje.

Ob nesporni potrebi po iskanju in zbiranju izjav domnevnih storilcev, tako v operativne kot tudi dokazne namene, pa se postavlja vprašanje, kakšne metode oz. tehnike razgovora in zaslišanja so pravno in moralno dopustne, oziroma kje je meja, ki jo organi odkrivanja, pregona in sojenja ne smejo prestopiti. Ker prav o teh ključnih vprašanjih pri nas nismo dosti pisali in je problem »taktike zaslišanja« nekakšen »tabu« tako za kriminaliste kot procesualiste, želimo v tem prispevku opozoriti le na nekaj osrednjih vprašanj, še zdaleč ne v upanju, da bi tako obsežno problematiko lahko prikazali v celoti. Še zlasti, ker gre za občutljivo tematiko, o kateri imajo različna mnenja ne le teoretiki in praktiki, marveč tudi kriminalisti in pravosodni delavci.

Najprej bomo prikazali nekatere splošne strategije, tehnike in taktike zaslišanja, ne glede na to ali so dovoljene ali ne, kot jih pač navajajo domači in tuji kriminalistični pisci, nato pa bomo posebej razpravljali o (po našem mnenju) dovoljenih ali nedovoljenih metodah zaslišanja in posledicah uporabe nedovoljenih metod zaslišanja.

### 2. Splošno o strategiji, tehniki in taktiki zaslišanja

V domači strokovni kriminalistični literaturi skorajda ne naletimo na izraze »strategija« in

\* Darko Maver, doktor pravnih znanosti, docent za kriminalistiko, Inštitut za kriminologijo, Trg Osvoboditve 11, Ljubljana.

<sup>1</sup> Maver, D.: Domnevni storilec kot vir operativnih in dokaznih informacij.

»tehnika« zaslišanja (le delno pa »taktika«), prav tako pa tudi ne na njihovo opredelitev in pomen pri informativnem razgovoru in zaslišanju. To so izrazi, ki so se dosti bolj uveljavili zlasti v nemški kriminalistiki, kjer so jim namenili več pozornosti.

S pojmom »strategija« opredeljujejo splošno usmeritev delovanja kriminalista ali preiskovalnega sodnika pri zaslišanju domnevnega storilca in ugotavljanju njegove krivde.

Geerds meni, da obstajajo trije poglavitni tipi zaslišanja in v zvezi s tem razlikuje tudi tri vrste strategije:<sup>2</sup>

— strategijo presenečenja (Überrumpelungsstrategie),

— strategijo preverjanja (Sondierungsstrategie),

— strategijo mehčanja (Zermürbungsstrategie).

Poleg teh treh temeljnih tipov strategije zaslišanja, omenja Geerds še strategijo otipavanja (abtastende Vernehmung), kjer gre za ugotavljanje morebitnih drugih kaznivih dejanj zaslišanega.

Strategija presenečenja je v tem, da preiskovalci osumljenega bodisi takoj in odkrito obtožijo za kaznivo dejanje, ali pa ga nekaj časa pustijo v negotovosti, nato pa izkoristijo element presenečenja in mu predočijo celotno dokazno gradivo.<sup>3</sup> Takšno strategijo priporoča tudi Vodinec, vendar le tedaj, ko so storilci zelo inteligentni in je zadosti dokaznega gradiva. Sicer pa opozarja, da ni pametno zaslišanemu takoj povedati vso resnico in navesti dokaze, saj je takšna taktika lahko zelo nevarna za uspeh zaslišanja.<sup>4</sup>

Tudi Geerds navaja, da se pri zaslišanju najpogosteje uporablja strategija sondiranja (preverjanja), pri kateri se zasliševalec previdno in tipajoče seznanja s tem, kar ve osumljeni in mu šele na koncu postavlja bolj natančna vprašanja.

Za strategijo mehčanja je značilno dolgotrajno in zavlečeno zasliševanje. Takšna strategija zaslišanja je najnevarnejša za osumljenca, ki laže, saj je dosti možnosti, da se zaplete v svoje laži in pozabi, kaj je že izjavil.<sup>5</sup> Vodinec govori v zvezi s tem o »drobnem kriminalističnem de-

<sup>2</sup> Geerds, F.: Vernehmungstechnik, s. 95.

<sup>3</sup> Prav tam, s. 96.

<sup>4</sup> Vodinec, V.: Kriminalistika, s. 338.

<sup>5</sup> Geerds, s. 97, 98.

lu«, to je o »taktiki neutrudne temeljitosti, ki je za storilca najtežja«. <sup>6</sup>

Med osnovne strategije zaslišanja bi lahko uvrstili tudi strategijo čustvenega stila razgovora in strategijo razumskega stila razgovora, ki ju omenjajo skorajda vsi kriminalisti, ki so pisali o taktiki zaslišanja. Prva strategija se uporablja v razgovoru z osumljencem, ki je pretežno emocionalna osebnost, drugi pa pri razumskem tipu osebnosti. <sup>7</sup>

Med temeljne strategije zaslišanja prav tako sodi delitev glede na osumljence, katerih krivda je definitivna ali zelo verjetna, in osumljence, katerih krivda je negotova in dvomljiva. <sup>8</sup>

Malinowski in Brustén govorita v svoji sociološki študiji o zaslišanju še o:

— strategiji reakcije (Reaktionsstrategie), ki temelji na vsakdanjem spoznanju, da na izjavo drugega ustreznega reagiramo,

— Verunsicherung Strategie, ki temelji na tem, da se zaslišanega pusti v prepričanju, da policija ve skoraj vse;

— Vervollständigungsstrategie (izpopolnitvena strategija), da mora zaslišani neprenehoma izpopolnjevati svoje izjave;

— Diskrepanzaufweisstrategie (strategija razkoraka), pri kateri se zaslišanega opozarja na razkorak med njegovimi izjavami in drugimi ugotovitvami preiskave;

— Verstrickungsstrategie (strategija zapletanja): zaslišani se sam zaplete v svoje laži;

— strategija dvoma v prepričljivost (Entzugs von Glaubwürdigkeit) izjave; <sup>9</sup>

V. Marković omenja več oblik (tehnik, strategij) izpraševanja, ki se uporabljajo pri preiskovanju varnostnih pojavov (torej se ne nanašajo izključno na zaslišanje osumljenca). <sup>10</sup>

— enkratno izpraševanje (opravi se le en sam razgovor o konkretni zadevi);

— podaljšano izpraševanja (med razgovorom se razpravlja še o drugih vprašanjih, ki niso neposredno povezana z glavno temo razgovora);

— nepretrgano izpraševanje (daljši razgovor o različnih temah, izpraševani ostaja isti, izpraševalci pa se lahko menjajo — mešani nepretrgani razgovor — ali ostajajo isti — strogo nepretrgani razgovor), ki je lahko enointervalno (če poteka nemoteno), ali intervalno ter razno-

vrstno (če se vsebina pogovora spreminja), ali istovrstno (če ostaja vsebina razgovora ista);

— blago izpraševanje (spraševalec in vprašani sta enakopravna, razgovor poteka spontano, brez vsiljevanja teme ali vprašanj);

— nevtralnno izpraševanje (med udeležencema je poslovni odnos, korekten in vključen, izpraševalec je nevtralen, brez sugestivnih vprašanj);

— strogo izpraševanje (podobno je zasliševanju v preiskavi, zaslišani prostovoljno pristane na razgovor, lahko ga sam prekine, vendar se mu postavljajo tudi zelo neprijetna vprašanja, lahko se ostro reagira na odgovore ipd.).

Glede na naravo medosebnega odnosa med zasliševanim in delavcem organov za notranje zadeve, omenja tudi Tatomirovič tri temeljne strategije vodenja razgovora: nevtralnno, blago in strogo. <sup>11</sup>

Kassin in Wrightsman povzemata po drugih ameriških piscah tri glavne strategije zaslišanja: manipulativne strategije (med njimi zlasti zmanjševanje teže dejanja, prevalitev krivde in odgovornosti na žrtev, racionalizacijo ipd.), zastraševalne strategije (povečevanje teže dejanja in odgovornosti, prikazovanje več dokaznega gradiva kot ga v resnici preiskovalci imajo ipd.) in strategijo vzpostavljanja osebnega stika z zaslišanim (pristen medsebojni odnos, vzbujanje prijateljskih vezi itd.). <sup>12</sup>

O »tehnikah« zaslišanja je mogoče govoriti v zvezi z različnimi vrstami zasliševanja in metodami, ki jih preiskovalci lahko pri tem uporabijo. Tako bi lahko govorili o tehniki intervjuja, kognitivnega razgovora, relaksacijskih tehnikah, pa o tehniki psihološkega pritiska na zaslišanega, tehniki »drobnega kriminalističnega dela« (Vodinelić), tehniki navzkrižnega zasliševanja (cross examination) in podobno. Požarnik npr. govori še o tehniki deprivacije, tehniki hipnoze, tehniki intervjuja, specialnih tehnikah komuniciranja, tehniki kondicioniranja, tehniki predhodnega mehčanja ipd. <sup>13</sup> V okviru »emocijskega stila razgovora« priporoča Roso taktike: poudarek na korektnem vedenju, prepričanost v krivdo, obsodbo žrtve, zmanjšanje moralne teže dejanja, prijateljski pristop, pri »razumskem stilu« pa prikaz brezuspešnosti odpora, spisek imen, laskanje in podobno. <sup>14</sup>

<sup>6</sup> Vodinelic, s. 340.

<sup>7</sup> Glej npr. Aubry in Caputo.

<sup>8</sup> Glej: Inbau in Reid.

<sup>9</sup> Malinowski in Brustén, s. 11—12.

<sup>10</sup> Marković, V.: Ispitivanje kao metod o prikupljanju podataka.

<sup>11</sup> Tatomirovič, D.: Korišćenje operativnih podataka, s. 28.

<sup>12</sup> Kassin in Wrightsman, s. 73, 74.

<sup>13</sup> Požarnik, H. Psihološke značilnosti zasliševalcev...

<sup>14</sup> Roso, Z.: Poligraf u kriminalistici.

Vodinelić opredeljuje celotno taktiko zaslišanja obdolženca v bistvu kot »individualizirano kombiniranje različnih načinov delovanja na njegov razum in čustva«. <sup>15</sup>

Samo na kratko bomo omenili nekatere tehnike oz. taktike razgovora in zaslišanja, ki so dostopne v različnih učbenikih in jih zato ni potrebno ponovno podrobno opisovati.

Roso opisuje naslednje taktike razgovora: <sup>16</sup>

- nakazovanje korektnega postopka,
- prepričanje v krivdo,
- »obsodba žrtve«,
- zmanjševanje moralne teže dejanja,
- prijateljski pristop,
- oškodovanec pretirava glede škode,
- psihološka kopel,
- prikaz brezuspešnosti odpora,
- spisek imen,
- laskanje in sklicevanje na ponos in čast,
- prostorska in časovna orientacija,
- sodelavci eden proti drugemu,
- »premislite, predno odgovorite«.

Tovrstne tehnike in taktike razgovora so razvijali in opisovali zlasti ameriški pisci. F. Inbau in J. Reid sta poleg nekaterih že omenjenih, navedla še taktike: <sup>17</sup>

— opozoriti osumljenca na njegova fiziološka ali psihološka znamenja krivde: suha usta, potenje, rdečica, tresenje rok, gledanje v tla ali izogibanje pogledu preiskovalca ipd.;

— simpatizirati z osumlencem, češ, da bi lahko vsakdo v podobni situaciji ravnal tako kot osumljeni;

— predlagati sprejemljivejši motiv ali vzrok za dejanje kot dejansko izhaja iz dejanja;

— prikazati osumlencu škodljive posledice, če bo nadaljeval s kriminalnim početjem; (povsem korektna metoda, ki storilca lahko prepriča, da je bolje spoštovati norme in zakon in se zato želi vrniti na pravo pot, hkrati ko prizna storjene napake in kaznivo dejanje).

Ameriški pisci so veliko pisali tudi o tehniki navzkrižnega zaslišanja (t. i. cross examination). Tehnika se uporablja predvsem na sodišču kot metoda, ki jo uporabljajo stranke (tožilec ali zagovornik) pri zaslišanju prič in obdolženca oziroma pri preverjanju zanesljivosti njihovega pričanja. Wellman pravi, da bi bilo navzkrižno zaslišanje nepotrebno, če bi priče vedno govorile resnico: »Doslej še niso iznašli nadomestila za navzkrižno zasliševanje kot sredstva za loče-

vanje resnice od laži in zmanjševanje pretiranih izjav na njihovo pravo dimenzijo.« <sup>18</sup>

Navzkrižno zasliševanje pa se lahko uporablja tudi na zgodnejših stopnjah postopka, torej tudi v predkazenskem postopku.

Tudi nemški pisci razlikujejo med navzkrižnim zaslišanjem kot pravnim pojmom in njegovim kriminalističnim pomenom. »V kriminalistični praksi ima beseda ‚navzkrižno zasliševanje‘ čisto poseben, razmeroma ozko začrtan pomen. Pod tem razumemo zaslišanje osebe, ki ji več preiskovalcev zastavlja vprašanja, in sicer tako, da ga izmenoma in po vrstnem redu obsojujejo z vprašanji, ter ga tako navzkriž in počez izprašujejo. S pospeševanjem postavljanja vprašanj in siljenjem k hitrim odgovorom, odzamejo zaslišanemu možnost razmisleka in ga silijo k naglim, nepremišljenim sporočilom, v upanju, da se bo sam izdal.« <sup>19</sup> Tudi Nemci takšno metodo zavračajo, ker je »načelno siljenje k hitrim odgovorom sploh nepoznano«. <sup>20</sup>

Drugače je z metodo kognitivnega intervjuja, ki se je tudi razvila v ZDA in se uporablja pri zasliševanju dobronamernih prič, pa tudi osumljencev, ki žele govoriti resnico. Bistvo kognitivnega intervjuja je sprostitev osebe, ki daje izjavo in uporaba različnih tehnik, ki omogočajo boljši priklic dogodka.

Gre torej za različne metode in pristope k zaslišanju oz. razgovoru, pri čemer pa preiskovalec te metode uporabi glede na »taktiko«, za katero se je odločil. Taktika zaslišanja torej pomeni konkretni izbor in načrt uporabe določenih tehnik in njihovo konkretno izvajanje.

### 3. Dopustne psihološke metode pri zaslišanju in razgovoru

Kakšne so oblike psihološkega delovanja na domnevnega storilca, da bo podal izpoved, da ne bo lagal, in, da bo dejanje priznal, vendar v okviru pravno dopustnih in etično sprejemljivih meril zasliševanja?

Osnovna metoda, ki jo priporočajo sovjetski kriminalisti, in se nam zdi sprejemljiva tudi za naše razmere, je **prepričevanje**. <sup>21</sup> V nasprotju s sovjetskimi kriminalisti pa vendarle dopuščamo to metodo v določenih okvirih, saj je pojem zelo širok in sega od argumentiranega

<sup>18</sup> Wellman, F. L.: The Art of Cross-Examination, s. 27.

<sup>19</sup> Geerds, s. 122.

<sup>20</sup> Prav tam.

<sup>21</sup> Glej zlasti Comartov in Ratinov.

<sup>15</sup> Vodinelić, s. 337.

<sup>16</sup> Roso, Z.: s. 208 in dalje.

<sup>17</sup> Inbau in Reid.

besednega prepričevanja do »prepričevanja« z uporabo psihične ali fizične sile. Dovoljeno je seveda le prepričevanje z uporabo etičnih in dopustnih metod prepričevanja, to je zlasti z metodo argumentacije.

To prav gotovo ni težavno v primerih, ko je na voljo dovolj dokazov za krivdo osumljenca. Tedaj je morebiti potrebno uporabiti zgolj metodo »pojasnjevanja«, če domnevni storilec ne razume pomena zbranih dokazov za ugotavljanje njegove krivde. Treba mu je pač razložiti, da so ga npr. priče nedvoumno prepoznale, da najdena prstna sled nedvoumno dokazuje njegovo prisotnost na kraju dejanja, da se mikrosledovi z njegovega oblačila ujemajo z sledovi najdenimi na oblačilu žrtve, in podobno.

Pogoj za takšno pojasnjevanje je resničnost in objektivnost ocene dejstev, ki jih razlaga preiskovalec. (Nedopustno bi bilo npr. uporabiti neresnične izjave, npr.: prstni odtis na kraju dejanja pripada zaslišanemu, čeprav ni dovolj izrazit za identificiranje; mikrosledovi na oblačilu so presplošni, da bi omogočili identifikacijo, vendar se preiskovalec sklicuje nanje ipd.)

Medtem ko je pri razlagi in pojasnjevanju dejstev in dokazov objektivnost še mogoče zagotoviti, pa je drugače pri ocenjevanju celotne situacije in položaja osumljenca, saj gre pri tem za subjektivne ocene, ki so močno podvržene stališčem in namenom tistega, ki pojasnjuje. (Od tod tudi povsem različne ocene dejanskega stanja, če ga podaja zagovornik ali javni tožilec.) Problem torej nastaja pri prepričevanju, pri katerem preiskovalec uporablja ne le dejstva, marveč njihovo oceno in vrednotenje, hipoteze, prepričanja, ipd.

Prepričevanje lahko sega na racionalno ali emocionalno področje osebnosti zaslišanega. Preiskovalec se sklicuje na razum osumljenca in mu logično predoči težo obremenilnih argumentov ter nesmiselnost lažne obrambe, ali na njegova čustva. Prav na področju emocionalnega delovanja na domnevnega storilca pa je občutljivost posameznih prijemov (vsaj z etičnega vidika) največja.

Zelo redka pa so dela, ki govore o uporabi psiholoških metod, zlasti o povzročanju čustvene napetosti, razburjenja, jeze in podobno. To je tudi razumljivo, saj gre za metode, ki so pogosto vprašljive, še posebej v svojih skrajnih oblikah. Zlorabe tovrstnih prijemov so dobro znane in jih ni treba posebej omenjati. Pa vendar, ali je prepovedano uporabiti zoper zaslišanega prav vsako obliko in vrsto psihičnega pri-

tiska? Ne nazadnje je že sam razgovor z njim določen pritisk, ki mu povzroča psihično napetost, ali vsaj neprijetnost.

Verjetno ne bi bilo realno pričakovati, da se bo preiskovalec odrekel prav vsaki obliki psihičnega pritiska na zaslišanega. Še več, nekatere metode bo zavestno uporabljal in usmerjal pogovor o kritičnih vprašanjih tako, da bo čim bolj vplival na čustva in razum osumljenega. V določenem psihičnem stanju bo z ustrezno taktiko in pravim vprašanjem dosegel priznanje storilca ali izpovedbo resnice o dejanju. Ista metoda ali ista vprašanja v nekem drugem trenutku ne bi bila uspešna.

Pri zasliševanju se pogosto uporablja tudi oblika prepričevanja na podlagi **primera ali zgle-da**: bodisi da gre za lasten zgled ali sklicevanje na druge primere. Preiskovalec lahko omeni med zasliševanjem podoben primer, ravnanje storilca po dejanju, pa tudi kazensko sankcijo, ki mu je bila izrečena, ter druge okoliščine v zvezi s potekom dejanja ali sojenja ter prepusti osumljencu sklepanje o podobnosti in pomenu tega dejanja za njegovo lastno usodo. (Brez obljub, da bo tudi v konkretnem primeru tako.) Lahko govori o teži vesti, o nespečnosti in mori, ki jo včasih doživljajo storilci hudih kaznivih dejanj in sprostivni po priznanju dejanja, ter ob tem navaja konkretne primere iz svoje ali tuje prakse. V tem ni zavajanja niti preslepitve, saj preiskovalec govori resnico, od osumljenca pa je odvisno, ali bo te navedbe upošteval ali ne. Tudi Comartov priporoča uporabo primera kot oblike prepričevanja zaslišanega: »Bistvo takšne oblike delovanja pri zaslišanju je v tem, da se miselni procesi zaslišanega strnejo okrog določenega, pravkar demonstriranega vedenja drugega človeka (s katerim se nahaja v kakršnikoli zvezi), ki ga zaslišani sprejema kot obrazec ali dolžnostno ravnanje oziroma zrcalno podobo lastne situacije ali vedenja.«<sup>22</sup> Omenjena oblika se kaže v treh variantah: kot lasten primer delovanja ali vedenja preiskovalca; sporočilo o ravnanju oz. vedenju druge osebe; dopuščanje možnosti, da se zaslišani sam neposredno prepriča o ravnanju druge osebe.<sup>23</sup>

Prepričevanje je relativno uspešna in neproblematična metoda v situacijah, ko ima preiskovalec v rokah dovolj trdnih argumentov, s katerimi vpliva na mišljenje in izpovedovanje osumljenega (bodisi obremenilnih dokazov in

<sup>22</sup> Comartov, V. N.: Nekotory voprosy psihologii doprosa, s. 67.

<sup>23</sup> Prav tam.

indicev bodisi emocionalnih sredstev delovanja, npr. sklicevanje na vest, poštenost ipd.). Če dokazov ni, je položaj bolj zapleten, saj »orožja in municije« za argumentacijo stališč ni dovolj. Tedaj se pojavlja potreba po različnih taktičnih prijemih, ki vendarle omogočajo uspešno zaslišanje, vendar sodijo včasih že v mejno področje dovoljenega in nedovoljenega ali pa celo v sfero nezakonitega.

Sem sodi uporaba zvijač, ki pustijo zaslišanega v napačnem prepričanju (ali ga zavestno spravijo vanj), da je nekaj res, kar dejansko ni res, in to izkoristijo za pridobitev izjave ali priznanja: npr. tedaj, ko zaslišani meni, da je preiskovalcem znanih več dokazov kot jih dejansko imajo, pa zato prizna dejanje; ko meni, da so spisi na mizi preiskovalca obremenilni dokumenti, slučajno postavljeni predmet predmet kaznivega dejanja, ali povečana fotografija prstnih odtisov njegovi lastni odtisi s kraja dejanja. Podobno je v situacijah, ko zaslišani napačno oceni namere in cilj zasliševanja in se zaplete v zanke, ki so mu jih nastavili zasliševalci. To ne pomeni slepega tveganja in »blefiranja«, pač pa past, ki jo preiskovalec nastavi, od osumljenca pa je odvisno, ali se bo vanjo ujel. Zelo blizu temu je preslepitev, ko se osumljenca z aktivnim lažnim prikazovanjem dejstev namerno spravi v zmoto in ga zavede, da prizna dejanje, zato je vedno potrebna previdnost. Več o tem kasneje.

Ratinov opozarja tudi na razlikovanje med »prepričevanjem« in »vsiljevanjem« oz. sugestijo. Razlika naj bi bila predvsem v dejstvu, da pri slednjem subjekt nekritično sprejme idejo preiskovalca in ji sledi, medtem ko pri »prepričevanju« storilec racionalno razmisli o svojem položaju in dokazih in ukrepa na podlagi takšne presoje.<sup>24</sup> Nedvomno pa je res, da vsako dolgotrajnejše »prepričevanje« prav lahko postane »vsiljevanje«, zato so meje med obema oblikama psiholoških prijemov pri zaslišanju zelo nejasne.

Vsak psihološki in taktični prijem je potrebno ocenjevati iz več vidikov: s stališča njegove pravne dopustnosti (da ne gre za preslepitev, grožnjo ipd.), etičnosti (da ne krši osnovna moralna in etična načela: npr. poniževanje, podcenjevanje osumljenca, žaljenje ipd.), in nenačelnosti tudi zanesljivosti na ta način pridobljenih izjav. Slednje pomeni, da morajo biti psihološki prijemi takšni, da vodijo k resničnim

izjavam tako krivih kot tudi nedolžnih oseb. Ratinov daje o tem lepo primerjavo: »Psihološke metode morajo biti podobne zdravilu, ki uspešno deluje na bolno mesto, vendar ne škoduje zdravim delom organizma.«<sup>25</sup> Drugače povedano: psihološki prijem, ki ga uporabi preiskovalec, lahko privede krivega osumljenca k resničnemu priznanju, ne sme pa nedolžnega pripraviti k lažnemu priznanju.

Posebna metoda zaslišanja, ki se sicer uporablja predvsem pri očitvidcih in pričah dejanja, se pa, po našem prepričanju, lahko uporabi tudi pri razgovoru in zaslišanju domnevnega storilca, je t. im. **kognitivni intervju**. Pojem kognitivnega intervjuja so prvi uvedli R. E. Geiselman in sodelavci leta 1984 in z njim poimenovali vrsto tehnik za izboljšanje spomina oz. priklica spomina za pretekle dogodke.<sup>26</sup> S praktičnim eksperimentom so ugotovili, da so osebe — očitvidci insceniranega kaznivega dejanja, ki so bile izprašane s pomočjo kognitivnega intervjuja, znatno bolj zanesljivo in bolj točno podale izjave o osebah in dogodku kot tiste, ki so jih spraševali na klasični način.<sup>27</sup> »Izid študije dokazuje, da ima kognitivni intervju znatne možnosti kot tehnika za izboljšanje priklica spomina očitvidcev.«<sup>28</sup>

Geiselman in sodelavci so z empirično raziskavo ugotovili, da je mogoče s kognitivnim intervjujem pridobiti za 35% več točnih informacij kot z običajnim razgovorom.<sup>29</sup> Poleg tega so ugotovili, da se s takšnim načinom izpraševanja zmanjšujejo negativni učinki sugestivnih vprašanj na spominjanje dogodka, če so slednja postavljena po kognitivnem intervjuju.<sup>30</sup>

Menimo, da bi kazalo tudi pri nas vsaj poizkusiti z uporabo omenjenih tehnik, ne le pri pričah-očitvidcih dejanja, pač pa tudi pri storilcih, ki so pripravljene podati resničen opis dejanja, pa se ne spominjajo vseh podrobnosti.

#### 4. Prepovedane in dvomljive metode razgovora in zaslišanja

Prav gotovo je eno najbolj spornih in kočljivih vprašanj v zvezi z zaslišanjem domnevnega storilca, katere metode zaslišanja so dopustne in

<sup>25</sup> Prav tam.

<sup>26</sup> Geiselman idr.: *Enhancement Eyewitness Memory*, s. 75.

<sup>27</sup> Prav tam.

<sup>28</sup> Prav tam, s. 79.

<sup>29</sup> Geiselman idr. *Eyewitness Responses*, s. 32.

<sup>30</sup> Prav tam, s. 39.

<sup>24</sup> Ratinov, A. R.: *Sudebnaja psihologija*, s. 164.

katere ne, kakšno tehniko in taktiko zasliševanja preiskovalci lahko uporabijo, in, kaj je tisto, kar je nedopustno, neetično ali celo nezakonito, proti čemur se je potrebno boriti z vsemi silami. To je hkrati tudi vprašanje, o katerem so mnenja teoretikov in praktikov, procesualistov in kriminalistov najbolj različna, kjer so velike razlike med teorijo in prakso. Če po eni strani zahteve po učinkovitosti preiskovanja terjajo učinkovite metode (ki so lahko tudi nedopustne), po drugi strani varovanja pravic in dostojanstva človeka in humanost prepovedujejo številne metode, ki bi sicer lahko pripeljale k resnici o dejanju (včasih pa tudi ne), vendar jih ni dovoljeno uporabljati. Kje so torej meje, kaj je še dovoljeno, kaj dvomljivo in kaj prepovedano? Kako o tem sodi teorija (procesna in kriminalistična) in kako ravna praksa? Na ta vprašanja smo delno že odgovorili, podrobneje pa jih bomo obdelali v tem poglavju.

Posebej bomo prikazali posamezne metode (taktiko, tehniko) zaslišanja in ocenili njihovo dopustnost v predkazenskem in kazenskem postopku, nato pa bomo spregovorili še o njihovem pomenu za postopek.

#### 4.1 Uporaba sile, grožnje in drugih podobnih sredstev

Zakon o kazenskem postopku v 218/8 členu pri zaslišanju obdolženca izrecno prepoveduje uporabo »sile, grožnje ali drugih podobnih sredstev, da bi se dosegla kakšna izjava ali priznanje«. Ta, navidez jasna določba, pa vendarle skriva v sebi dosti odprtih vprašanj in daje možnosti za različne razlage. Kaj je sploh sila in grožnja? Kako močno mora biti izražena, da je mogoče govoriti o nedovoljeni sili (nenazadnje je vsako neprostoovoljno zaslišanje neke vrste prisila). Ali je odločilna že sama prisotnost sile in grožnje, ali je potreben tudi konkreten učinek proti zaslišanemu? Ali so kakšne razlike med uporabo sile in grožnje (ter drugih podobnih metod) v predkazenskem in kazenskem postopku? In še bi lahko naštevali.

Že Munda je zapisal, da je zoper zaslišane prepovedano uporabljati silo, prisilo, grožnjo, obljubo ali neresnično trditev in navedel vrsto praktičnih primerov, ki prikazujejo škodljive posledice tako pridobljenih priznanj. Sila je lahko fizična ali psihična, pri čemer je fizična sila »grdo ravnanje, mučenje, psihična pa obljube, grožnje, nagovarjanje, preslepitev, opo-

zarjanje na koristi priznanja in na škodljive posledice tajenja ipd.«<sup>31</sup>

Fizično nasilje nad zaslišanim, da bi se tako dosegla izjava ali priznanje, je brez dvoma prepovedana in nezakonita metoda zasliševanja. Fizično nasilje pomeni pretepanje, klofutanje, izpostavljanje mrazu, vročini, žeji in lakoti, močni svetlobi, povzročanje utrujenosti, neprespčnosti ter drugih fizičnih bolečin. Takšno ravnanje ni le nezakonito, marveč je tudi kaznivo, zato o prepovedanosti takšnih metod ni spora. Res pa je, da se v praksi v predkazenskem postopku) včasih uporabljajo tudi te metode, predvsem zoper mladoletnike, vinjene osebe, povratnike ali kako drugače deviantne osebe. O tem pričajo tudi posamezni kazenski ali disciplinski postopki zoper delavce organov za notranje zadeve ter izjave obdolžencev, da so jih v predkazenskemu postopku topli, klofutali in podobno.

Posebno vprašanje je nasilje v obliki dolgotrajnih zaslišanj. Pri tem gre tako za fizično (utrujenost) kot tudi psihično nasilje. (Vasiljević in Grubač<sup>32</sup> sicer uvrščata dolgotrajna zaslišanja med »druga podobna sredstva« v smislu 218/8 čl. ZKP vendar gre po našem mnenju tu za obliko sile, tako fizične kot psihične.) Čeprav ima priprti pravico do osemurnega nepretrganega počitka, ostaja vendarle še šestnajst ur, ki jih lahko preiskovalci uporabijo za zaslišanje. Nobenega dvoma pa ne more biti, da je šestnajst ur nepretrganega zasliševanja močno utrujajoče in pomeni velik fizični in psihični napor za zaslišane. Po drugi strani pa je razumljivo, da je za zaslišanje potreben določen čas, kajti domnevni storilec ni pripravljen takoj priznati dejanje in povedati resnico. Razgovor (zaslišanje) torej mora trajati določen čas, vendarle pa ne tako dolgo, da postane zaslišani nezbran, utrujen in nesposoben razumeti pomen vprašanj in svojih izjav. Dolgotrajna zaslišanja (morebiti povezana še z drugimi oblikami prisile — neprepanostjo, žejo, lakoto, grožnjami ipd.), ki so najizrazitejša in najbolj zloglasna v (montiranih) političnih procesih, ne vodijo le k upadu obrambne energije in k priznanju dejanja, pač pa tudi v apatijo, v kateri je zaslišani pripravljen priznati vse, kar se mu vsiljuje, samo da bi bilo postopka čim prej konec. Še zlasti so takšne metode škodljive tedaj, ko ni stvarnih dokazov in celotna obtožba temelji zgolj na osebnih dokazih.

<sup>31</sup> Munda, A.: Obdolženčevo priznanje, s. 244.

<sup>32</sup> Vasiljević in Grubač, s. 378.

V kriminalističnih postopkih uporabljajo metodo drobnega kriminalističnega dela, to je »taktiko neumorne temeljitosti, ki je v bistvu za storilca najtežja.« Po izjemno vestno opravljeni analizi biografije, ki vsebuje tudi najmanjšo podrobnost, preide preiskovalni sodnik končno na predmet dokazovanja in to z enako neutrudno preciznostjo... In tako v neskončnost.<sup>33</sup> Razgovor, ki traja ure in se nanaša na pomembne in nepomembne teme in podrobnosti ima često namen utruditi zaslišanega, mu zlomiti odpor in ga tako pripraviti k priznanju. Podobno je z nenehnim ponavljanjem izjav, bodisi zato, da se odkrijejo morebitna nasprotja in laži, bodisi zato, da se zaslišani zmede ter postane nezbran in utrujen.

Fizična prisila pa je lahko tudi drugačna. Za strastne kadilce je vsekakor mučno, če jim med zaslišanjem (dolgotrajnim) prepovedo kaditi, še zlasti, če zasliševalec sam kadi. Tedaj je to močan »prisilni dražljaj« za pristanek na izjavo v več ali manj zaželeni obliki.<sup>34</sup> Podobno je z alkoholiki, narkomani in drugimi odvisniki. Takšne situacije se v praksi pojavljajo, vendar o njih procesna teorija ne govori veliko. Menimo, da je odtegotovanje tovrstnih sredstev pri hudih odvisnikih lahko fizična prisila, ki je nedopustna, in hkrati lahko vodi k neresničnim izjavam in priznanjem.

Še bolj raznovrstne in razširjene so oblike psihične prisile. Razmejitve med dovoljenimi, dvomljivimi in prepovedanimi oblikami je tu še težja. Zakon prepoveduje groziti zaslišanemu. Pod tem je mogoče razumeti pretnje s fizičnim nasiljem (kot smo ga omenili zgoraj), z neprijetnostmi za družinske člane, prijatelje ali sodelavce zaslišanega, z izdajo skrivnosti, ki bi imele negativne posledice za zaslišanega in podobno. Tako zaslišanemu grozijo, da ga bodo topli (bodisi z direktnimi besedami ali gestami), mu odvzeli prostost (»če ne priznaš, boš šel v pripor«), naložili dolgotrajno zaporno kazen (»sedel boš, da boš črn«), izdali neprijetne podatke domačim (izvenzakonsko zvezo, razna deviantna vedenja, kaznivo dejanje ipd.), grozijo z maščevanjem, nenehnim nadzorovanjem ipd. Vse resne in jasno izražene grožnje so protizakonite in podobno kot pri fizičnem nasilju, lahko pomenijo kaznivo dejanje.

Požarnik omenja vrsto psiholoških metod zasliševanja, ki jih uporabljajo policijski in voja-

ški zasliševalci v totalitarnih sistemih zlasti v političnih procesih in jih brez dvoma lahko uvrščamo med nedovoljene tehnike zaslišanja. Mednje sodijo metode »klasičnega pranja možganov«, (ta temelji na: zmanjševanju telesne odpornosti priprtih — z nespečnostjo, dolgimi zasliševanji, žejo, lakoto, prepovedjo ležanja, izolacijo ipd.; na povzročanju odvisnosti ter vzbujanju strahu — grožnje, prikazovanje vsemogočnosti aparata, poniževanja, zahtevanje natančnega izpolnjevanja banalnih reči ipd.), na tehniki deprivacije (izolacija, prepoved komuniciranja, branja ipd., ki vodi k razdražljivosti, težavam pri zbranosti, senzoričnim motenjem, ipd. s čemer se doseže stanje, ko je zaslišani pripravljeni priznati tudi tisto, kar ni res), na tehniki kondicioniranja (na določen dražljaj nastopi določena reakcija zaslišanega), hipnoze, psihiatririzacije, dajanje psihofarmakov in podobno.<sup>35</sup>

Požarnik pa omenja še nekatere druge psihološke tehnike zasliševanja, za katere pa ni mogoče kar zlahka trditi ali so dovoljene ali prepovedane. Tako govori npr. o »interakcijski tehniki« (naziv morda ni najbolj primeren), ki jo priporočajo številni tuji in domači kriminalisti: gre za delo dveh zasliševalcev od katerih je eden prijazen, vljuden in potrpečljiv, drugi pa neprijazen in grob. »Raziskave kažejo, da pride čez čas celo pri tistih, ki zadevo na začetku spregledajo, do dezorientacije, zmotnega identificiranja, neupravičenega upanja in pogubne zaupljivosti« piše avtor.<sup>36</sup> Omenja tudi »tehniko intervjuja«, ki temelji na temeljitem študiju psiholoških, socialnih in drugih podatkov o osumljencu, nato pa z njimi pri zasliševanju tako manipulirajo, da naredijo preiskovanca negotovega, zaskrbljenega in je zato pripravljen priznati vse, kar od njega želijo. V to skupino naj bi sodilo tudi križno zasliševanje.<sup>37</sup> Zastavlja se vprašanje ali je takšno zasliševanje zares prepovedano v klasičnem kriminalističnem delu? Številni učbeniki svetujejo in opozarjajo preiskovalce, naj se pred zaslišanjem dobro seznanijo z osebnostjo in drugimi psihološkimi in socialnimi lastnostmi zaslišanega, in temu ustrezno pripravijo taktiko zaslišanja. Odreči se takšni pripravi pomeni nestrokovno in neučinkovito zasliševanje, saj je zasliševalec sam negotov, nepripravljen in neučinkovit. Naslednja tehnika, o kateri piše Požarnik je tehnika »predhodnega mehčanja«: večkratni pozivi na policijo, nepri-

<sup>33</sup> Vodinelic, s. 340.

<sup>34</sup> Saiko, s. 54.

<sup>35</sup> Požarnik, op. cit.

<sup>36</sup> Prav tam, s. 23.

<sup>37</sup> Prav tam.



krito zasledovanje ali prisluškovanje, razni pritiski na sodelavce, znance in sorodnike, pomembno slabijo voljo ljudi, še preden pridejo zares pred preiskovalne organe.<sup>38</sup> Medtem ko so nekatere oblike pritiskov zagotovo nezakonite, pa to ne bi mogli kategorično trditi tudi za druge, saj predstavljajo del kriminalistične taktike zaslišanja, ki jih priporočajo številni učbeniki kriminalistike.

Posebno vprašanje pomenijo določeni pritiski na zaslišanega, ki imajo prav tako namen spodbuditi priznanje oz. izpovedbo resnice, vendar niso neposredna sila ali grožnja. Nekatere od njih smo že omenili, toda nismo ocenjevali njihove dopustnosti oz. nedopustnosti. (Glej poglavje o tehniki in taktiki razgovora in zaslišanja.) Tudi pri njih gre nedvomno za določene psihološke pritiske na domnevnega storilca, vendar po našem mnenju ne za takšne, ki bi jih lahko uvrstili v okvir prepovedanih metod v smislu 218/8 člena ZKP. Problem, ki se pri njih pojavlja je drugod: ali morebiti ne gre za zavajanje zaslišanega, za sugestijo ali prevaro, da bi zaslišani priznal nekaj, česar ni nameraval priznati.

#### 4.2 Sugestija in preslepitev

Druga vrsta prepovedanih metod zasliševanja je omenjena v 219. čl. ZKP. Le-ta prepoveduje sugestivna in kapciozna vprašanja, se pravi vprašanja, v katerih je že vsebovano navodilo, kako je treba odgovoriti, in vprašanja, ki izhajajo iz predpostavke, da je zaslišani nekaj priznal, česar dejansko ni priznal. Kriminalistična taktika veliko govori o obeh vrstah vprašanj, zato jih ne bomo posebej navajali.<sup>39</sup> Pa vendar moramo reči, da se tovrstna vprašanja v praksi uporabljajo, da jih zastavljajo tako kriminalisti v predkazenskem kot tudi preiskovalni sodniki, tožilci in razpravljajoči sodniki v kazenskem postopku.

Skalar pravi: »Bolj ali manj sugestivna vprašanja se delavcu organov za notranje zadeve hitro vsilijo. V njih je često izražena želja, da bi dobil od občana potrdilo o tezi, ki jo ima glede zadeve že v glavi. Včasih je izražena tudi nestrpnost, ker želi delavec organa za notranje zadeve stvar čimprej končati in ne prenese občanova dolgovoznega pripovedovanja.«<sup>40</sup> Še

nevarnejša pa so kumulativno sugestivna vprašanja, s katerimi je mogoče občana tako zmesti, da trenutno prizna stvari, s katerimi nima nobene zveze (ali pa zvezo ima, vendar jo izda proti svoji volji op. D. M.), ter kapciozna vprašanja, ki so sploh najbolj kritična.<sup>41</sup>

In vendar so v praksi vsaj nekatere vrste sugestivnih vprašanj pogoste in po našem mnenju ne vedno neupravičene. Zlasti tedaj, ko je potrebno razčistiti in dobiti nedvoumen odgovor glede posameznih okoliščin dejanja, so sugestivna vprašanja vendarle potrebna in koristna. Res pa je, da je potrebno odgovore na takšna vprašanja preveriti s kontrolnimi vprašanji.<sup>42</sup> Že prej smo omenili, da tudi nekateri sovjetski kriminalisti dopuščajo uporabo sugestije, če gre za vplivanje na državljanske in zakonske dolžnosti osumljenca, ne pa za vsebino izpovedbe.<sup>43</sup>

Zdi se, da je zakonska določba morebiti celo prestroga glede sugestivnih vprašanj, saj so takšna vprašanja včasih celo potrebna in koristna, da bi se z njimi precizirala določena izjava obdolženca. To velja zlasti za disjunktivna vprašanja (popolna in nepopolna), pri katerih se mora zaslišani jasno opredeliti med dvema ali več možnostmi odgovora (ali je bil na kraju dejanja ali ni bil; ali je lastnik pištole Beretta ali ne; ali je imel v času dejanja na glavi klobuk rjave, črne ali sive barve itd.). Vsa ta, v bistvu sugestivna vprašanja, so potrebna za konkretiziranje izpovedbe zaslišanega, zato bi jih težko šteli za prepovedana. Drugače je s kapcioznimi vprašanji, kjer je mogoče zaslišanega spraviti v zmoto in ga pripraviti do priznanja (resničnega), ki ga sicer ne bi podal, ali do napačne izjave, ki je posledica zmedenosti in nepazljivosti ter same narave vprašanja. V tem primeru je tudi mogoče govoriti o neke vrste preslepitvi zaslišanega, kar je seveda širši pojem in sodi vanj še vrsta drugih prijemov pri zaslišanju.

O dopustnosti določene vrste sugestivnih vprašanj je prepričan tudi Geerds, ki poudarja, da o »njihovi principielni dopustnosti danes vsaj med praktiki ni več dvoma — dokler so v okviru dovoljenih ukrepov.«<sup>44</sup> Problem je le tedaj, če lahko sugestivna vprašanja napeljejo zaslišanega k neresnični izjavi, zlasti še pri otrocih, mladoletnikih in ženskah, pa tudi psihopatskih osebnostih in močno sugestibilnih osebah.

<sup>38</sup> Prav tam, s. 24.

<sup>39</sup> Več o tem glej Vodinić, op. cit.

<sup>40</sup> Skalar, V.: Nekateri psihološki problemi v postopku, s. 358.

<sup>41</sup> Prav tam, s. 360.

<sup>42</sup> Tako tudi Skalar, s. 359.

<sup>43</sup> Comartov, s. 67.

<sup>44</sup> Geerds, s. 105.



Tedaj je potrebna posebna previdnost pri uporabi takšnih vprašanj, (prav tam). Sicer pa se v praksi v določenih primerih ni mogoče ogniti sugestivnim vprašanjem, ker so iz kriminalistično-taktičnega vidika potrebna in koristna.

Tudi »preslepitev«, ki jo omenja 219. čl. ZKP, je širok pojem, ki sega od očitne preslepitve pa do mejnih področij, za katera je težko reči, ali so pri zaslišanju dovoljena ali ne. Prav gotovo so nedovoljene očitno lažne obljube zaslišanemu, da bo imel določene koristi, če dejanje prizna oziroma pove resnico, da ga ne bodo ovadili ali obtožili, da bo mileje kaznovan, da bo odpravljen pripor, da bo imel posebne ugodnosti (obiški, knjige itd.), da ne bo uveden pripor ipd. (Vse to ni v pristojnosti tistega, ki zaslišuje, oziroma je vezano na zakonske določbe ne pa na diskrecijo organa, ki vodi postopek.) Prav tako je preslepitev navajanje dejstev, ki niso resnična (in zasliševalec to ve), da bi se na ta način dosegla izjava zaslišanega (da je sostorilec priznal, da so našli stvarne dokaze, da ga je prepoznal očividec ipd.). Pri tem ne gre le za vprašanje neetičnosti in nezakonnosti (219. čl. ZKP) pač pa dostikrat tudi za tvegano taktično potezo, ki tudi s kriminalističnega vidika ni priporočljiva. (Zaslišanega namreč lahko še utrdi v prepričanju, da preiskovalci nič ne vedo, da tipajo v neznano, blefirajo ipd., zato je še manj pripravljen izpovedati resnico.) Številni sovjetski kriminalisti opozarjajo na tveganost, neetičnost in nezakonnost takšnih dejanj, prav tako pa tudi zahodni pisci, ki pa se omejujejo na vprašanje smotrnosti in učinkovitosti teh taktik.

Druga vrsta nedovoljenih metod zasliševanja so t. i. »specialne tehnike komuniciranja«;<sup>45</sup> zaslišanemu dajejo hkrati protislovna sporočila, načrtno paralogično zaključevanje zasliševalcev iz izjav obdolženca, dajanje njegovim besedam nov semantični pomen, dvoumna vprašanja ipd., kar vse ima za »posledico zmedenost zaslišanega in nesposobnost razumeti pravo naravo situacije, v kateri se nahaja in to, kaj je zanj dobro, zaradi česar vedno težje razvije zaščitne mehanizme.«

Vendar se tudi tu pojavljajo dvomi: ali se je smotrno odpovedati prav vsaki zanki, v katero se lahko ujame zaslišani? Ali vsaka neresnična izjava pomeni kršitev zakonske določbe o prepovedi preslepitve? Poglejmo naslednji primer: zaslišani se sklicuje na alibi in trdi, da je bil

v kritičnem času v kinu in je gledal določeni film. Preiskovalec, ki je tudi videl omenjeni film (vendar ne v istem času kot zaslišani), se nekaj časa pogovarja o vsebini filma (in s tem prepriča zaslišanega, da je tudi sam gledal ta film), nato pa vpraša, ali ni ravno med to predstavo prišlo do motnje in je bilo predavanje za kratek čas prekinjeno. Domnevni storilec, ki se sklicuje na lažni alibi, je sedaj v dilemi: ne ve, ali je med predstavo res prišlo do prekinitve ali ne: če je res prišlo, pa izjavi, da se kaj takega ni zgodilo, je posredno priznal, da filmske predstave ni gledal; če pa dejstvo potrdi, pa prekinitve ni bilo, je zopet izdal, da govori neresnico. Tako je v dilemi in ne ve, kaj bi. Takšne in podobne zvijače (sovjeti jih imenujejo »lovuške«) so po mnenju nekaterih kriminalistov dovoljene, saj predstavljajo zgolj test ali zaslišani govori resnico, ne pa preslepitev. Zasliševalec namreč ne trdi, da je do prekinitve prišlo (to bi bila lahko laž in preslepitev), marveč le sprašuje, ali je morebiti do nje prišlo.

V to vrsto zvijač, ki jih po našem mnenju ne bi mogli šteti za nedovoljene, sodi npr. tudi držanje zaslišanega v negotovosti, kaj je preiskovalcem znanega o zadevi, vsebini in vrsti dokazov, ki so na voljo, taktika, da zasliševalec namenoma ne razkrije laži zaslišanega, pač pa ga pusti, da se še nadalje zapleta vanje. Ratinov navaja še naslednje metode: zbuditi v zaslišanem napačno predstavo o namerah zasliševalca in o njegovi obveščenosti o dogodku; oblikovati v njem namen, da uporabi neprimerne sredstva za obrambo; oblikovati v osumljencu cilje, da bi opravil dejanja, ki bi ga pripeljali v neugoden položaj (npr. omeniti, da je bilo najdeno truplo in nato skrivno spremljati osumljenca, ki se želi sam prepričati, ali je to res).<sup>46</sup> Pisec pa navaja še naslednji primer, po njegovem mišljenju dopustne zvijače: osumljenca za vrsto kaznivih dejanj, ki so bila storjena v različnih krajih Sovjetske zveze (in so zato domnevali, da je pri tem uporabljal svoje vozilo v času odsotnosti z doma), so pričeli zasliševati v zvezi s prometno nesrečo, v kateri naj bi bil udeležen avtomobil enake znamke kot je njegov. Osumljenec je prisotnost na kraju dejanja gladko zanikal in navedel kraje, v katerih se je v kritičnem času nahajal (to pa so bili kraji, kjer so bila izvršena kazniva dejanja) in tudi navedel dokaze za to. Na ta način je sam priznal prisotnost v kraju dejanja, za kar sicer

<sup>45</sup> Požarnik, s. 23.

<sup>46</sup> Ratinov, s. 159, 160.

preiskovalci niso imeli zanesljivih dokazov.<sup>47</sup> Naše stališče v zvezi s tem primerom ni tako jasno. Če je šlo za zavestno lažno osumljenje, da bi se s tem pridobila izjava, sodi to v okvir preslepitve in zato ni dopustna. Če pa je bilo osumljencu le omenjena prometna nezgoda, ne da bi bilo posebej rečeno, da je on osumljeni, potem bi bila metoda dopustna, saj se je osumljeni sam ujel v zanko.

Še bolj delikatna je situacija, če se z lažno izjavo želi ugotavljati verodostojnost izjave osumljenega, ki pa je njemu v škodo. V primeru samoovadbe za kaznivo dejanje umora, ki je bilo storjeno pred skoraj desetletjem, se je postavilo vprašanje zanesljivosti priznanja. Kriminalisti so razmišljali tudi o tem, da bi osumljencu dejali, da je storilec za to dejanje že odkrit in tako preverili resničnost priznanja. (Če je dejanje zares storil, bi pri priznanju vztrajal, saj se je sam želel prijaviti, če pa dejanja ni storil in je šlo za lažno ovadbo, bi to priznal in se tako osvobodil obtožbe.) Težko bi rekli, da je v takšnem primeru lažna izjava preiskovalcev »preslepitev«, saj je storjena v korist osumljenca.

Tudi Müller meni, da so dovoljene zvijače in nedovoljene preslepitve zelo blizu ena drugi. »Razlikujejo se samo v niansah«, piše avtor,<sup>48</sup> in podaja primere: zasliševalec je uporabil nedovoljene metode, če se je zaslišanemu zavestno zlagal in mu dejal, da je sotorilec podal popolno priznanje, da je bil najden ukradeni predmet, da so bili na kraju dejanja najdeni osumljenčevi prstni odtisi, da bo priprt, če ne prizna dejanja, ipd.; vendar pa glede istih dejstev lahko nastopi pri zaslišanemu zmotno mišljenje, ne da bi zasliševalec uporabil laž in prevaro. V takšnem primeru ni dolžnost preiskovalca, da za vsako ceno opozori zaslišanega na njegovo zмотo in odstrani nesporazum. »On lahko v celoti izkoristi nepravilno predstavo (zaslišanega op. D. M.) za razjasnjenje kaznivega dejanja. Toda, uporabljanje napačnih predstav ni neomejeno. Če gre za očitno pravno zmotno glede dolžnosti pričevanja, je potrebno to zaslišanemu pojasniti.«<sup>49</sup>

Postavlja se torej vprašanje taktike razgovora oziroma zaslišanja, ki mora biti takšna, da se preiskovalec zaslišanemu ne laže in ne govori neresničnih stvari, vendar pa ga pušča glede

posameznih dejstev v dvomu in mu s tem seveda otežuje obrambo. Müller še dodaja: »Past bi bila vedno dovoljena, če je mogoče točno predvideti, da se bo osumljeni vanjo ujel, kadar se sreča z njo, vendar je prepuščeno njegovi svobodni odločitvi, ali bo na past naletel.«<sup>50</sup> Ob tem navaja naslednje primere: preiskovalec ima na mizi enake predmete kot so bili tisti, ki jih je osumljeni ukradel; če zaslišani napačno meni, da so to predmeti, ki jih je ukradel in zato dejanje prizna, to ni nedopustna prevara. Zaslišani je namreč sam sklepal napačno in se ujel v past. Če preiskovalec pripelje v sobo priče, ki osumljenca opazujejo in ničesar konkretnega ne izjavijo, pa se nato zaslišani odloči, da dejanje prizna, je to zopet njegova lastna odločitev. Ali: preiskovalec ima na mizi sledi obuvala in se pri tem brez obrazložitve pogovarja o čevljih osumljenega, ta pa napačno sklepa, da so bili najdeni njegovi odtisi, pa dejanje prizna. Tudi v tem primeru bi težko govorili o preslepitvi, saj zasliševalec ni ničesar lažnega izjavil, pač pa je do napačnega prepričanja prišel zaslišani sam.

Vsekakor je odločitev, ali je neka metoda zakonita, dopustna, dvomljiva ali neetična in nedopustna, v marsikaterem primeru zapletena in občutljiva, ter odvisna od stališča in zornega kota tistega, ki jo ocenjuje. Z vidika obdolženca je skorajda vsako zaslišanje vprašljivo, saj je njegov namen, da ga pripelje do priznanja, zato je zanj neetično in varljivo.<sup>51</sup> Toda to je ena skrajnost, ki je prav tako nesprejemljiva in neživljenjska kot druga, ki želi za vsako ceno in z vsemi sredstvi priti do resnice. Med obema skrajnostima pa je, kot smo že pokazali, dosti situacij, ki jih je mogoče šteti za dvomljive. Tedaj mora pač praksa pokazati, kako oceniti posamezno metodo v konkretnem primeru.

##### **5. Pomen izjav, pridobljenih z nedopustnimi ali dvomljivimi metodami za kazenski postopek**

Posebno pomembno vprašanje, ki je odločilno za celotno razpravo o dopustnih in nedopustnih metodah zaslišanja v predkazenskem in kazenskem postopku, je vprašanje sankcij za nedopustno pridobljene izjave domnevnega storilca. Drugače povedano, bistveno je, kakšna je usoda

<sup>47</sup> Prav tam, s. 167.

<sup>48</sup> Müller, W.: Zabranjene metode saslušavanja, s. 89.

<sup>49</sup> Prav tam, s. 89.

<sup>50</sup> Prav tam, s. 91.

<sup>51</sup> Inbau, F.: Police Interrogation — a practical necessity, s. 546.

nezakonito pridobljenih izjav predvsem glede na glavno obravnavo: ali so tako pridobljene izjave nične in jih nikakor ni mogoče uporabiti za utemeljitev sodbe, ali pa je njihova uporaba, če se izkaže, da so resnične, dopustna, vendar je sankcionirano nezakonito ravnanje preiskovalca, ki je na tak način prišel do njih.

Zadevo zaplete še vprašanje, kaj storiti s stvarnimi in osebnimi dokazi, do katerih so prišli preiskovalci z nezakonito pridobljenimi izjavami domnevnega storilca? Ali je potrebno iz dokaznega gradiva npr. izločiti dejstvo, da je bilo na podlagi nedopustno pridobljene izjave osumljenca najdeno truplo žrtve (kar nesporno dokazuje, da je osumljeni vedel zanj) ter tako pridobljen dokaz tudi izločiti iz nadaljnje uporabe, ali pa je mogoče dokaze, ki izhajajo iz nezakonito pridobljene izjave, vendarle uporabiti v postopku, in organu, ki je nezakonito postopal, izreči zgolj ustrezno sankcijo? V smislu ameriškega pravnega sistema bi vprašali, ali so sadeži zastrupljenega drevesa tudi sami zastrupljeni in zato neuporabni?

O obeh navedenih vprašanjih, zlasti pa še glede drugega, se mnenja procesualistov razhajajo, pač glede na to, ali se zavzemajo predvsem za učinkovitost kazenskega postopka ali za varstvo človekovih pravic in dostojanstva. Bistvo problema tukaj ni v resničnosti ali neresničnosti pridobljenih dokazov, pač pa v načinu pridobitve teh dokazov, ali zopet drugače: ali naj cilj opravičuje sredstvo?

Že Damaška je leta 1960 obravnaval ta vprašanja in se zavzel za to, da se vsi zanesljivi dokazi lahko uporabljajo za izrek sodbe, tudi tedaj, če so pridobljeni z nedovoljenimi metodami.<sup>52</sup> Argumenti za takšno mnenje naj bi bili predvsem socialno etične narave, kajti »jasno je, da je posledica zavračanja resničnih, toda nezakonitih dokazov socialno politično povsem nespremenljiva. Če je ugotovljen storilec kaznivega dejanja in ugotovljeno tudi to, da je do tega prišlo s kršitvijo obdolženčevih pravic, je povsem naravno, da kaznujemo tako delinkventa kot tudi organ postopka, ki je prekršil procesne predpise.«<sup>53</sup> Pisec temu argumentu dodaja še enega: če gre za resničen, toda nedopusten dokaz, je psihološko nemogoče, da ga sodišče ne bi upoštevalo pri svojem prepričanju o krivdi storilca, četudi tega ne bi direktno navedlo v

obrazložitvi sodbe.<sup>54</sup> In še nadalje: ob dosledni uporabi ekskluzijskega pravila bi se v pritožbenem postopku vsa pozornost usmerila v dokazovanje nezakonitosti pridobljenih dokazov, ne pa v preverjanje njihove resničnosti. Damaška torej meni, da ekskluzijsko pravilo, ki je smotrno le tedaj, če velja dosledno (in se torej poleg originalnega nezakonito pridobljenega dokaza izločijo tudi vsi izvedeni dokazi), za naše razmere ni primerno, ker preveč poudarja koristi posameznika v primerjavi s koristjo družbe in učinkovitostjo kazenskega postopka.

Takšno, skrajno in prakticistično stališče glede uporabe nezakonito pridobljenih dokazov zagovarjajo še nekateri kriminalisti in procesualisti. Drugi pa mu odločno nasprotujejo in se zavzemajo za dosledno upoštevanje ekskluzijskega pravila kot se je v največji meri razvilo v ameriškem sodnem postopku pred zveznimi sodišči. Ne le, da je prepovedana uporaba dokaza, ki je bil pridobljen na nedopusten način, prepovedana je tudi uporaba vsakega dokaza ali informacije, ki je pridobljena na podlagi tega dokaza. Načelo sadeža zastrupljenega drevesa je uveljavljeno v največji meri prav v ameriškem pravosodnem sistemu.<sup>55</sup>

Vprašanje pa ni le teoretično in akademsko, marveč izrazito praktično, saj se v praksi pojavljajo prenekatere situacije, ko je potrebno razsoditi, ali naj se nezakonito pridobljeni dokazi uporabijo ali zavržejo? Problem se lahko pokaže v manj izraziti obliki v situaciji, ko je npr. delavec kriminalistične službe prišel do materialnega dokaza s poligrafskim testiranjem, ali pa v bolj delikatni obliki, če je do istega dokaza prišel z nezakonitim načinom zaslišanja (npr. s silo, grožnjo). V prvem primeru uporaba poligrafa sicer ni prepovedana, vendar rezultati testiranja ne morejo biti dokaz v postopku, torej je vprašanje, ali to velja tudi za izvedene dokaze. V drugem primeru je vprašanje lažje, saj je že sam postopek pridobivanja izjave nezakonit in pomeni celo kaznivo dejanje preiskovalca, toda kljub temu ni enotnega mnenja o tem, ali morajo biti izvedeni dokazi tudi v takšnem primeru izločeni ali ne.

O problematiki uporabe stvarnih dokazov, ki so bili pridobljeni s poligrafskim testiranjem, smo delno že govorili. Če uporaba poligrafa sploh ni omenjena v kazenskem postopku, temveč se predložijo le stvarni dokazi, problema

<sup>52</sup> Damaška, M.: Izkaz okrivljenika kao dokaz, s. 246.

<sup>53</sup> Prav tam, s. 245.

<sup>54</sup> Prav tam, s. 244.

<sup>55</sup> Več o tem glej v: Modern Criminal Procedures. 818 in dalje.

načeloma ni. Drugače pa je tedaj, ko se obdolženi sklicuje na dejstvo, da je bil stvarni dokaz najden zaradi uporabe poligrafa, na kar pa je sam prostovoljno pristal. Stališča do tega vprašanja se v domači procesni in kriminalistični literaturi še zlasti razlikujejo. Na posvetovanju o uporabi poligrafa o predkazenskem in kazenskem postopku v Ljubljani (1987) so nekateri udeleženci (npr. Živojin Aleksić) zagovarjali stališče, da boj s kriminaliteto zahteva, da se tudi takšni (in nekateri drugi, po nezakoniti poti zaslišanja pridobljeni) stvarni dokazi lahko uporabijo kot dokaz, kajti nepravilno bi bilo očitno krivega storilca oprostiti obtožbe samo zato, ker je bila kršena zakonitost postopka. Tudi storilci ne upoštevajo pravil »fair playa«, zato ne bi bilo prav, da se nezakonito pridobljeni dokazi izničijo, marveč je potrebno le sankcionirati tiste, ki so uporabili nedovoljene metode.

Po drugi strani sta zlasti oba slovenska procesualista Kobe in Zupančič soglasno menila, da je edina možna sankcija za nezakonito pridobljene dokaze in iz njih izvedene dokaze, izničenje (ekskluzija) takšnih dokazov, sicer je vedno nevarno, da bo načelo koristnosti prevladalo nad načelom zakonitosti in humanosti. Tudi pri nas bi torej obveljala teorija »sadeža zastrupljenega drevesa«.

Naše stališče do tega vprašanja smo delno že nakazali. Zdi se nam, da je smotrno in zakonito, če se uporabijo v dokaznem postopku tisti stvarni dokazi, do katerih so prišli preiskovalci s poligrafskim testiranjem, ali kakšnimi drugimi metodami zaslišanja in razgovora, ki same po sebi ne pomenijo bistvenih kršitev določb Zakona o kazenskem postopku. Ker je domnevni storilec sam pristal na testiranje, ali ker sama metoda ni izrecno prepovedana v predkazenskem postopku, bi bilo zares nesmiselno izločiti stvarne dokaze, ki so posledica poligrafskega testiranja ali nekaterih drugih metod zaslišanja, ki niso izrecno prepovedane. V takšnih primerih bi bilo namreč zastiranje pogleda na resnico, ki je očitna, preveč nesorazmerno z škodo, ki je nastala z uporabo metod, ki jih ZKP izrecno ne prepoveduje, toda tudi ne dovoljuje.

Docela drugače pa je v primeru, ko preiskovalci zberejo osebne ali (izvedene) stvarne dokaze s prepovedanimi in nezakonitimi metodami zaslišanja, zlasti s kršitvijo čl. 218/8 ZKP. Tedaj je jasno, da se sodna odločba ne more opreti na obdolženčevo izjavo (218/10) in zato, po našem mnenju, tudi ne na izvedene dokaze. Če je kriminalist prišel do ukradenega predmeta ali

corpus delicti z izsiljeno izjavo osumljenca, ne bi bilo dopustno uporabiti tega dokaza v kazenskem postopku.

Enako velja tudi za izjave, ki so bile pridobljene s hipnozo, narkoanalizo, z nezakonitim prisluškovanjem ali snemanjem, o čemer je naša sodna praksa že sprejela ustrezna stališča. V vseh navedenih primerih mora veljati načelo zastrupljenega sadeža, saj bi drugače tiho privolili v uporabo tovrstnih sredstev in metod zaslišanja. To je pomembno predvsem zato, ker je tovrstna nezakonita dejanja relativno težko dokazati, dostikrat pa primanjkuje tudi prave volje za ugotavljanje, če je očitno, da je osumljeni (obdolženi) zares storil očitano kaznivo dejanje. Edina možna in učinkovita sankcija za nezakonito pridobljene dokaze je popolna neveljavnost tako pridobljenih originalnih in izvedenih dokazov.

Vendar pa so primeri, ko je resnično vprašljivo, ali velja načelo o izključitvi vseh nezakonito pridobljenih dokazov, prav v vsakem primeru. Mislimo predvsem na situacije, ko je uporaba nezakonito pridobljenih dokazov v korist samemu osumljencu (obdolžencu), ter njihovo uporabo (ali pa tudi nezakoniti način pridobivanja) sam predlaga. Tako je npr. vprašanje dopustnosti uporabe hipnoze, če domnevni storilec to sam želi, in če sodišče meni, da mu to lahko koristi.

Naše stališče smo navedli že na drugem mestu.<sup>56</sup> Menimo, da bi bilo mogoče hipnozo uporabiti na izrecno zahtevo osumljenca v predkazenskem postopku, da bi se tako spomnil, kje je bil v času dejanja (zagotavljanje alibija v primerih, ko se osumljeni zaradi vinjenosti, amnezije ipd. ne more spomniti svojega ravnanja in gibanja v času dejanja) ali imena prič, ki bi potrdile njegove izjave. V takšnih primerih bi izjemoma lahko uporabili hipnozo, vendar naj je ne bi opravili organi za notranje zadeve in ne z metodo zaslišanja. Hipnozo bi moral opraviti psiholog ali zdravnik izven kazenskega pravosodja, ki bi s tem pomagal občanu, da bi se spomnil pomembnih dejstev iz preteklosti in si tako zagotovil ustrezno obrambo. Tako pridobljene informacije bi bile namenjene zgolj iskanju novih dokaznih virov, ki bi jih uporabili povsem neodvisno od izjave, dane v hipnozi.

Problematika izključitve nezakonito pridobljenih dokazov in dokazov, ki izhajajo iz njih,

<sup>56</sup> Maver, D.: Hipnoza v kriminalistiki.

je torej slej ko prej še odprta, mnenja so različna, prav tako pa tudi praksa pravosodnih organov. Menimo pa, da bi si morali prizadevati za čim bolj dosledno uveljavitev izločanja nezakonito pridobljenih dokazov, predvsem tedaj, ko gre za bistvene kršitve načel kazenskega postopka. V takšnih primerih koristnost in učinkovitost ne sme odtehtati varstva pravic in svoboščin osumljenca.

## 7. Sklep

Zagovarjanje ali nasprotovanje uporabi različnih taktik v razgovoru ali zaslišanju je po eni strani lahko akademski spor med zagovorniki in nasprotniki zaslišanja kot dokaznega sredstva v predkazenskem in kazenskem postopku, lahko pa tudi vrzel med nujnostjo teorije in prakse preiskovanja. Prav gotovo je nesporno, da zaslihanje še vedno velja za pomemben vir informacij (operativnih ali dokaznih) v postopku preiskovanja in sojenja, do teh informacij pa običajno ni mogoče priti zlahka, saj obstaja med preiskovalcem in osumljenecem konfliktna preiskovalna situacija. Priznanja in drugih pomembnih podatkov o dejanju zato osumljeni ne bo podal takoj niti prostovoljno, pač pa le ob ustrezni taktiki zaslišanja (ali razgovora). Čeprav se po našem mnenju taktika zbiranja obvestil (informativni pogovor) in zaslišanja (kot preiskovalnega dejanja) vsekakor v določeni meri razlikujeta, to ne izključuje uporabe posameznih »strategij, tehnik in taktik« zaslišanja. Vprašnje je le, kakšne tehnike in taktike so še dopustne in zakonite in kje se prične prepovedana sfera. Meje so ponekod zelo nejasne in težko določljive, drugje pa je relativno lahko reči ali gre za dopustne

ali prepovedane načine zaslišanja. Naša teorija in praksa se s temi vprašanji ni podrobneje ukvarjala, kar je nedopustno in škodljivo tako za teorijo kot prakso. Skrajnosti po našem mnenju niso spremeljive: celo pri najpreprostejših komunikacijah med ljudmi uporabljamo določene taktične napotke, zato je toliko težje pričakovati, da bi se temu odpovedali pri tako pomembnem opravilu kot je zasliševanje osumljenca. Toda, meje morajo biti. Ni vse dovoljeno, kakor tudi ni vse prepovedano. Če bo stroka in teorija izdelala vsaj približna merila za to, kaj je nedopustno in škodljivo, kaj prepovedano in kaj kaznivo, kaj pa je tisto, kar je še dovoljeno in koristno uporabiti v taktiki zaslišanja, bo tudi preiskovalcem vsaj v načelu jasno, kaj lahko storijo in kaj ne. Tega do sedaj ni bilo, vsaj ne v jasni in povsem razumljivi obliki. Tudi z našim prispevkom vprašanja nismo izčrpali, pač pa smo mu dodali vsaj nekaj aktualnosti in spodbude za nadaljnja razmišljanja in raziskovanja v prihodnje.

Kot tolikokrat doslej lahko spet zapišemo, da načenjamo nekatera ključna vprašanja preiskovanja, ki terjajo dosti več sredstev, napora in znanstvenega zanimanja, da bi lahko prišli vsaj do osnovnih teoretičnih in praktičnih izhodišč. Če bo naše delo vzbudilo majhen odziv (negativen ali pozitiven) in bo o tem stekla diskusija v strokovni literaturi ali praksi, smo dosegli svoj namen, sicer pa lahko resignirano ugotovimo, da je znanstveno raziskovanje na področju kriminalistike pri nas prišlo v zaton, iz katerega se bo le počasi in težko izkopal. To pa, navsezadnje, ni le vprašanje stroke in znanosti, pač pa vprašanje odnosov med ljudmi nasploh, ki se vse bolj pogosto zastavlja v javnosti.

Rokopis končan 10. 11. 1989.

## LITERATURA

- Aubry, A. S. in Caputo, R. R.: **Criminal Interrogation**. Charles Springfield, Charles Thomas Publisher 1965, s. 207.
- Comartov, V. N.: Nekotory voprosy psihologii doprosa. **Vestnik Moskovskogo universiteta**, Moskva 32 (1977) 1, s. 64—70.
- Damaška, M.: **Iskaz okrivljenika kao dokaz u savremenim procesima**. Zagreb 1960, s. 252.
- Geerds, F.: **Vernehmungstechnik**. Lübeck 1976, s. 244.
- Geiselman, R. E. idr.: Enhancement Eyewitness Memory: An Empirical Evaluation of the Cogni-

- tive Interview. **Journal of Police Science and Administration** Gaithersburg, 12 (1984) 1, s. 74 do 81.
- Geiselman, R. E. idr.: Eyewitness Responses to Leading and Misleading Questions Under the Cognitive Interview. **Journal of Police Science and Administration** Gaithersburg, 14 (1986) 1, s. 31 do 40.
- Grössweiner-Saiko, T.: Katalog prepovedanih zasliševalnih metod in načinov izpraševanja. Problemi na mejnem področju. **RKK Ljubljana** 1981/1, s. 56—83.

- Inbau, F. in Reid, J. E.: **Criminal Interrogation and Confessions**. The Williams and Wilkins Company, Baltimore 1962.
- Inbau, F.: Police Interrogation — a practical necessity. V: **Modern Criminal Procedure**. West Publishing Comp. St. Paul, Minn. 1980.
- Kassin, S. M. in Wrightsman, L. S.: Confession Evidence. V: **The Psychology of Evidence and Trial Procedure**. Sage Publications, 1985, s. 67—95.
- Malinowski, P. in Brusten, M.: Strategie und Taktik der polizeilichen Vernehmung. **Kriminologisches Journal** 1975/1, s. 4—16.
- Marković, V.: Ispitivanje kao metod u prikupljanju podataka o bezbednosnim pojavama. **13. Maj Beograd XLI** (1988) 4, s. 15—21.
- Maver, D.: Hipnoza v kriminalistiki. **RKK Ljubljana** 33 (1982) 2, s. 83—92.
- Müller, W.: Zabranjene metode saslušavanja. **Izbor Zagreb** 1983/1, s. 86—92.
- Munda, A.: Obdolženčevo priznanje in njegova dokazna vrednost. **Zbornik znanstvenih razprav**. Ljubljana XXIII 1950, s. 215—284.
- Požarnik, H.: Psihološke značilnosti zasliševalcev v političnih procesih. **Mladina** Ljubljana, št. 26—27, z dne 1. 7. 1988, s. 22—24.
- Ratinov, A. R.: **Sudbena psihologija dija sledovatelej**. VŠM SSSR, Moskva 1967, str. 290.
- Roso, Z.: **Poligraf u kriminalistici**, Informator, Zagreb 1987.
- Roso, Z.: **Informativni razgovor i intervju**. Informator, Zagreb 1988, s. 256.
- Skalar, V.: Nekateri psihološki problemi v postopku poizvedb. **Varnost**, Ljubljana 1969/11, s. 351—378.
- Tatomirović, Đ.: Korišćenje operativnih podataka u sagledavanju bezbednostnih pojava. **13. Maj** 1988/2, s. 26—30.
- Trankell, A.: **Reliability of Evidence**. Beckmans, Stockholm 1972.
- Vasiljević, T. in Grubač, M.: **Komentar zakona o krivičnom postupku**. Savremena administracija, Beograd 1982.
- Vodinelić, V.: **Kriminalistika**. Savremena administracija, Beograd 1984.
- Wellman, F. L.: **The Art of Cross-Examination**. Collier Books, New York 1962, s. 476.

UDK 343.98:343.144

## Admissible and Inadmissible Methods Used in Interview and Interrogation Tactics

Darko Maver, S. J. D., Assistant Professor of Criminalistics, Institute of Criminology at the Faculty of Law, Ljubljana, Yugoslavia

Arguing for or against the use of various tactics in interviewing or interrogating a suspect can be on the one hand an academic dispute between the adherents and opponents of interrogation as a source of evidence; yet, on the other hand, it can represent a gap between theory and the necessities of crime investigation practice. In presentence investigation as well as in sentencing, interrogation is still considered an important source of information (operative or evidence giving) which in general is not easily obtained, since there exists a certain conflictual situation between the suspect and the investigator. A confession and other important information about a crime are not obtained from a

suspect immediately and voluntarily, but rather by the use of appropriate tactics of interrogation (or interview). Although in our opinion the tactics of collecting information about a crime on the one hand and interrogation on the other hand differ to a certain extent, this does not exclude the use of particular »strategies, techniques and tactics« of interrogation. The question is only what techniques and tactics are still admissible and lawful and where the forbidden area begins. In some cases the boundaries are very unclear and hardly determinable, while in other it is relatively easy to say whether there is a question of admissible or inadmissible methods of interrogation.